

Gyárfás Gábor

TERVEZŐGRAFIKUS PRIVÁT VÉLEMÉNYE ÉS PRIVÁT PLAKÁTJAI

Maczó Péter

Nem túlságosan nagy jelentőségű, hogy ennek a beszélgetésnek ezt az alcímet adtuk, ám a művész élete és szakmai jártassága okán ezen véleménye mégsem csak privát vélemény...

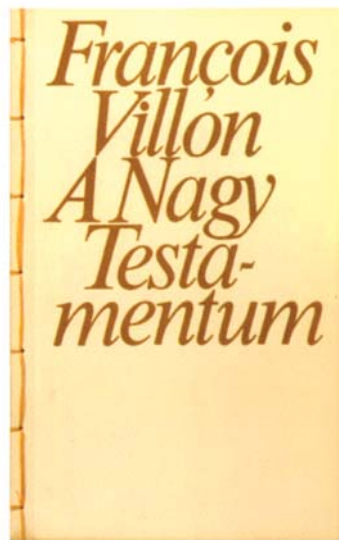
Finoman szólva nem tegnap találkoztunk először. Amikor megismertelek, már végzett grafikusművész voltál. A diplomamunkádat, más sikeres hallgatókhoz hasonlóan, azóta is szívesen mutogatjuk: igazi különlegességnek számít. Ennek előzménye volt nyilván, hogy nyomdai szakmai végzettséggel kerültél be az Iparművészeti Főiskolára.

Így igaz. A főiskolára való bekerülés akkoriban is igen nehéz volt, és jó pontnak számított a nyomdai szakmunkásvizsga, amit Helényi Tibor barátommal (aki azóta kiváló festő lett) együtt le is tettünk fotó-retusból, és – ami kurióznak szá-

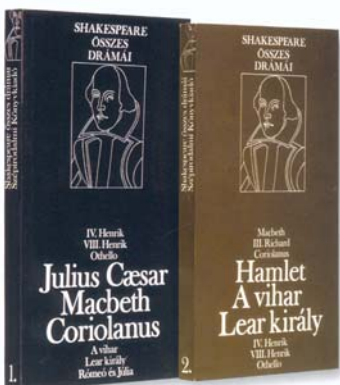
mított – rézkarcnyomdászatból is. Emellett naponta jártunk a Dési Huber azóta legendássá vált rajzszakkörébe, ahol kiváló tanárok voltak akkoriban: Gráber Margit, Tamás Ervin, Klimó Károly... Ez az előképzés és a három év nyomdai munka a sikeres felvételiig, határozta meg azt az utat, hogy a kisgrafikát és a könyvillusztrálást érzem elsősorban hozzám közelálló műfajnak.

Nemcsak a diplomamunkáid alapján, Haiman tanítványnak ismerünk, aki több illusztrált könyvet is tervezett.

Két év általános képzés volt – amire még visszatérek –, csak ezután szakosodtunk „könyvesekre” és „reklámosokra”. Az előbbi Haiman György és Kass János tanár urak vezették, akik akkor már nagynevű könyvművészek voltak, és amit erről a műfajról tudni kell, azt bizony tőlük tanultuk meg. Mert valljuk be, igen sok dolgot meg lehet tanulni egy szakmából, és egy főiskola erre való. Hogy aztán ki fogja ezt művészi szinten művelni, az majd csak később dől el. Láttunk már sok kiváló diplomázót, aki elhagyta a pályát, és voltak többen, akiket észre sem lehetett venni akkoriban, ma pedig a legellátottabb alkotók. Nincs arany szabály és éppen Haiman tanár úr mondta egyszer – aki egyébként elég szigorú elveket vallott a tipográfiáról –, hogy mindent meg lehet csinálni, csak egy

A diplomamunka részletei (1974)

kritérium van, az pedig a szép végeredmény.

Kass János is kiváló tanár volt, pedig neki igazán nehéz lehetett végignézni a sok izzadást, amíg létrejött egy valóban izgalmas illusztráció, hiszen máig virtuózan rajzol. De

nem szólt bele, és soha nem nyúlt bele rajzba. Hangulatilag próbált minket rávezetni egy útra, amit végül mindig nekünk kellett megválasztanunk, és megoldanunk. A legnehezebb döntések máig is a „hogyan kezd el” és a „mikor hagyj abba” kérdése. A jó tanár itt tud a legtöbbet segíteni és ránevelni a növendéket a döntés kényeszerére... Később aztán a megrendelők megtették ezt boldogan helyettünk, de a főiskolán feladatok vannak, nem megbízók!

Kiss Ilona ötlete volt, hogy a Tanár úr 75. születésnapjára tíz növendéke egy grafikai mappát ajándékozzon neki, aminek ő annyira megörült, hogy a Kass-tanítványok egy kis magja azóta is ápolja ezt a kapcsolatot, és évente egy tanítványa kiállítási lehetőséget kap a szegedi galériájában.

Nekem most, 2005 tavaszán volt legújabb Privát plakátjaim bemutatója ott, s ennek alkalmából készíthettem el Gyafi

Grafi című CD gyűjteményemet. Ez a Privát plakát-program három éve indult, és most már folytatom ameddig bírom. Leírtam az ehhez kapcsolódó ars poetikámat is, címe: PLAKÁRT kiáltvány, a CD belső oldalán elolvasható...

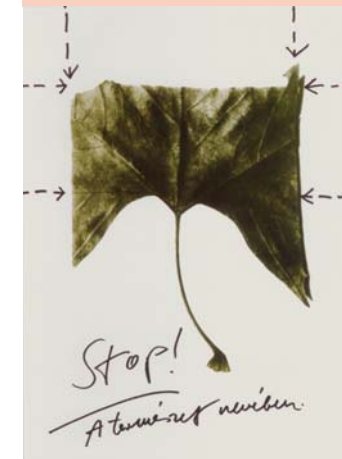
Visszatérve a kérdés második felére, sajnos elég kevés illusztrált könyvet tervezhettem, még a „nagy” Európa Kiadó részére, ezek közül Capek: Krakatit és Manuel Puig: Rúzsos kis ajkak című regényeihez készítettem diófacapá rajzokat, aztán már csak borítók jöttek, igaz abból nagyon sok és több nagy kiadónak is. Főleg a Corvinának és a Szépirodalminak. Aztán egy nagy kerülő következett, és csak a kilencvenes évek közepén tértem vissza a könyv-„csinálás”-hoz, az Akadémiai Kiadónak készítettem több, máig is kapható nyelvvizsga tankönyvsorozatot.

Ha az általam ismert eddigi életutadra gondolok, ez a magasabb – vagy mondjuk inkább mélyebb – kultúrához való viszonyodat mutatja. Természetesen ide sorolom a filmplakátjaidat. Azok közül is egyik kedvencem, a Woody Allenről készült alkotást.

Nem szeretnék mindent a „kályhától kezdeni”, de megkerülhetetlen itt Finta József, a grafikus: azóta sajnos eltávozott óriási hatású egyénisége. Ő fotót tanított, de közben a plakát művészetét árulta el nekünk. Ötletezést, játszva gondolkodtatást, a képkivágás fontosságát (detail-szemlélet) és csak úgy melleleg a technikát. Külön cikket lehetne írni az ő tanítási módszereiről és tévedhetetlen kiválasztó tudományáról, aminek Woody Allen-plakátomat is köszönhetem. Akkor

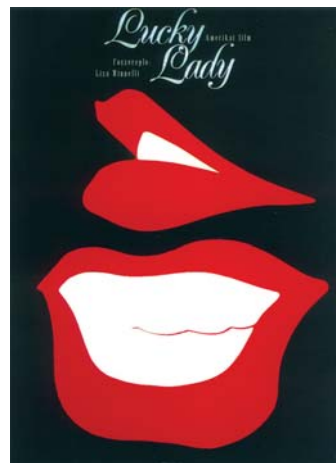
már a Városház utcában laktunk, és Finta szinte naponta nálunk vendégeskedett. Másnapra kellett bevinnem a filmplakát terveit, de semmi ötlet nem jutott eszembe, ezért jó grafikus szokás szerint elkezdtem játszani a főhős Woody be-tűivel, amit addig alakítottam, amíg kijött belőle az arca. Jóska meglátta mit csináltam, és rögtön szólt, hogy ne folytassam, megvan a plakát, ez lesz a nyero: Igen, a döntés a legfontosabb!

Ez a plakát lett aztán az a munkám ami alapján beazonosítottak a világ biennálein és tu-

Filmplakátok

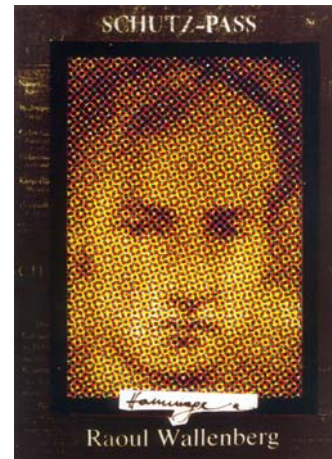

dom jól, hogy ehhez fogható nagy szakmai siker azóta is csak igen kevés ért engem, de azért ért... Szóval Finta tanár úr frenetikus hatására lettem én plakáthívő, amit csak erősített lengyel kötődésem, már ami a házasságomat és a lengyel plakátművészet nagy tiszteletét is jelenti. A kérdés persze nem erről szólt, de ezt el kellett mesélnem hozzá. Tény, alkotásaim nagy része valóban szép kulturális témákhoz kapcsolódik, ennek akkoriban egyik fő ága a filmplakát volt.

Hogy ez magas vagy ahogy mondod mély kulturális kötődést feltételez, megtisztelő, de ez is valahogy úgy van, mint az a könnyű műfaj – ami tudjuk, – nagyon nehéz... A Moképnél rengeteg rossz filmhez is kellett plakát, de mi megpróbáltunk azokhoz is jót csinálni.

Egy Bergman, Fellini, esetleg Woody Allen valóban igazi kulturális feladat volt.

Általában sok-sok plakátod alapján te inkább plakátművész vagy? Most említhetném pár esztendővel ezelőtől a Budapesti Kongresszusi Központban rendezett kiállításodat, amely egy szép, személyes jubileumhoz kötődik, és

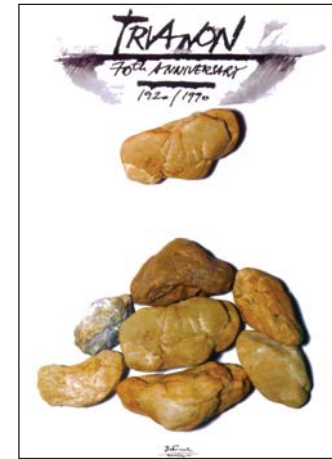
ha jól emlékszem Kass János nyitotta meg... Hogy látod ma ennek a műfajnak a helyzetét?

2004-ben támogatást nyertem 33 évnyi plakátmúltamat feldolgozó könyv kiadásához. Részletesen írok a fenti kérdésről és az ott olvasható riportban kifejtettem elég lesújtó véleményemet a mai helyzetéről. De menjünk sorjában.

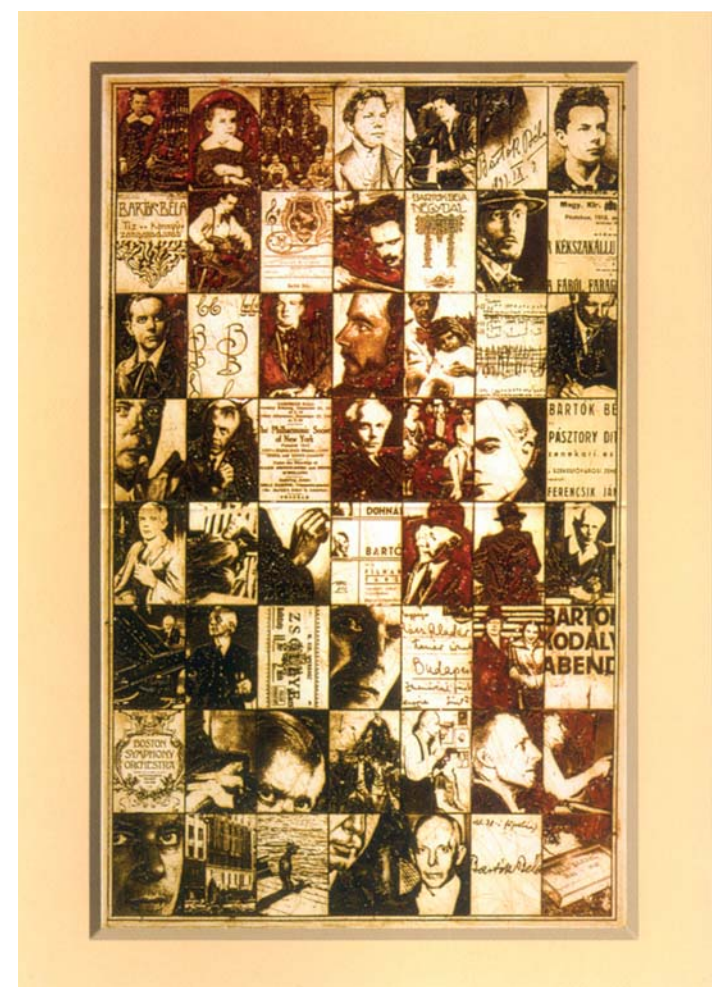
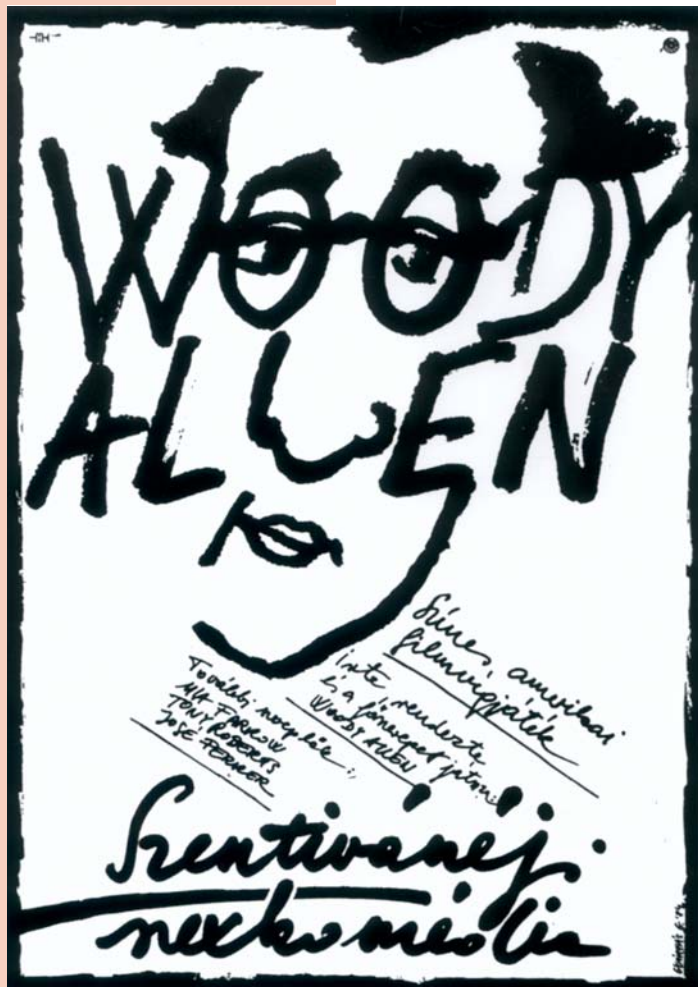
Igen, elsősorban plakáttervezőnek érzem magam. Akkor is, ha a nyolcvanas évek közepétől a megbízások már kezdtek elmaradni, és mára a műfajból csak a nosztalgia maradt meg. Ezért éreztem úgy 1996-ban, hogy a Magyar Plakátért Alapítvány felkérésére (ami tíz évvel előzte meg a most megalakult Magyar Plakáttervezők Társaságát) ígent mondom. Így a Kongresszusi Központban létrejött Szyksznian Wandával közös bemutatónk.

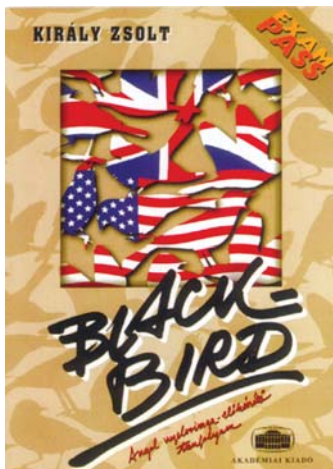
Ez akkor valóban az első igazi kiállításom volt, mert addig valóságos helyén, az utcán voltak láthatók munkáim. A „25 év 50 plakát” a negyedszázados plakátmúltra is utalt.

A műfaj helyzetéről sokat tudnék mondani, de a legnagyobb bajnak azt érzem, hogy a szakma legjobbjai alig jutnak

Privát plakátok

megbízásokhoz. A reklámügynökségek természetesen sokkal jobban kedvelik a jókezü operátorokat, akik kiválóan kezelik a szoftvereket. Az ötlet, a szlogen, meg minden egyéb kötelező elem adott ahhoz, hogy egy óriásplakát szinte órák alatt elkészüljön – művészi értéke ugyan a nullával egyenlő. A tervezőgrafikus feleslegessé válik, szerepe végleg leértékelődött.

Pedig a magyar plakát ügye nagyobb érték annál, semhogy a szakma érzéketlenül nézze el sorvasztását. Alig hiszem, hogy sok ország van a világon, ahol ennyi tehetséges alkotó aszisztál a munkanélkülivé válás szomorú tényéhez, és tehetetlenül nézi a dilettantizmus tombolását.

Hát ennyit erről...

Az egyén egyik jellemzője a kézírása. Jellegzetes plakátjaidon a kezed nyomát gyakran hátrahagyod. Miért választod oly gyakran ezt a szövegkomponálási módot?

Szeretem a kézírást: kiváló grafikai látvány lehet ez, ha jól használják.

Balogh István – szintén az lparon volt kiváló tervezőtanár – politikai plakátjain számomra

is az újdonság erejével ható, kézírásos címek voltak.

De Schmal Károly, Szilvási Nándor és Máté András is, akik ma már a plakát klasszikusai közé tartoznak – szívesen használta kézírását. Gyönyörű kézírásokat ismerünk nagy költőktől. Legutóbb egy József Attila fotókiállítás plakátjához használtam egyik verse eredetijét. A gondolat születése érhető tetten, az egyéniség nagyszerű tükre az írás.

Mindig őszinte.

Grafikai cégünk logója is kézírásos, nem véletlenül. A computer persze itt is csak kézírást utánzó, unalmas művi-egediséget hoz létre. Számtalan óriásplakát készül ugyanazzal az „egyéni” írással...

Emlékszem egyszer, ma már nagyon régen voltak tünik, az Agromasexpo kiállításán ügyködtünk együtt, akkori hallgatóinkkal a főiskoláról.

Március volt, és iszonyúan megfáztam, de ami ennél is emlékezetesebb, az a szomszéd dán stand: ketten, egy nap alatt, kész printekkel, modulelemekkel felrakták az egészet. Ma már nem ilyen hatalmas a különbség közöttünk – legalábbis ezen a téren. Vállalás-e még ilyen komoly munkákat, és egyáltalán, mi a viszonyod a mai kor számítógépes grafikájához?

A kiállítási grafika, azaz standok grafikai tervezése két dolog miatt vált számos kollégámmal együtt kedvenc műfajunkká: rendszeres megbízásnak számított, és ne tagadjuk, ezekből a pénzekből tudtunk élni, sőt gyarapodni is...

De visszatérve a főiskolai általános képzés előnyeire, itt tért meg az a sokoldalú reklám-szemlélet, amit akkor mi még

megboldogult, legendás Erneyi Sándor tanár úrtól tanultunk.

Ő ugyanis szintén nagy kiállítástervező volt akkoriban, és növendékeivel kiállítási makettek is terveztetett, teljes grafikai arculati elképzeléssel. Akkoriban a grafikus még építészeti kérdésekbe is beleszólhatott, meghatározhatta egy-egy kiállítási stand teljes látványának hangulatát. A kiállítási grafikát sok nagy művész lenézte, csak pénzkereseti lehetőségnek tartotta, ám egy-egy BNV nyitás előtt több mai Kossuth-díjast lehetett ott látni, az igazi profi tervezők kivitelezőiként...

Még a nyolcvanas évek elején, az úttörő korszakban kézzel vágtuk a betűket, amit aztán később a legendás Pálfi Jani dekopírozott nekünk: kézzel, gyönyörűen: még nem létezett a computeres kivágás.

A kiállításokon kiváló grafikusok dolgoztak Piros Tibortól Kovács Vilmosig, Révész Antaltól Kiss Lászlóig, Töreky Ferenc-től Gunda Antalig, Antal Páltól Kulinyi Istvánig, Bakos Istvántól Sára Ernőig és és és.

A Derkovits és a Budapest Grafikai Alkotóközösség nagy évei voltak ezek, és igaz, hogy nem művészi értékű felada-

tokat láttak el, de mégis együtt tartották a szakmát, mindenki csinálhatta, aki tag volt s hozta a megrendelőt.

Ezeknek a munkáknak is a kilencvenes évek elején lett vége, legalábbis, ami a tervezőgrafikusokat illeti. Itt nem az amatőrök, hanem a computeres kivágócégek hada nyúlta le a grafikai munkát. Ők egyszerűen grafikussá lettek, s mivel ez törvény adta joguk, mint minden magyar állampolgárnak 1980 óta, világos, hogy el is vitték az egész tortát.

Mint kiváló segítőeszközre, elismerem, szükség van a computerre, de e technika egyeduralgkodó allűrjeit, uniformizáló készítését nagyon veszélyesnek érzem kellő tervezői felügyelet híján. Világos és logikus, ha már feltalálták a motorcsónakot, el lehet dobni az evezőket, ám ha a csónak süllyed, csak úszni lehet. Ha pedig nem tudunk úszni?

Szóval ez a bajom a computert ismerő, de az alapvető grafikai készség hiányaival küszködő generációval.

Néha úgy érzem, az elmúlt tíz év szabadsága nem egészen azt hozta számunkra, amit a grafikusok reméltek. Sokszor szóba kerül, hogy azelőtt az alaptagság afféle kiváltság volt, és a lektorátusi zsűriztetés is hitelt adott a tervezőknek: szakmai zsűri bírálta el a munkát, és a honorárium megállapítását a megbízó hivatalos árszabásként elfogadta, sőt – kifizette.

Nem sírom vissza a múltat. A zsűrirendszer alapjaiban nem volt tovább tartható, hiszen a feladatokat nagy részét már úgyszem láttá senki, és a rendszer-váltással a piacgazdaság lett az irányadó, ahol csak a megbízó

szava dönt. A saját zsebéből mindenki arra fizet, amire akar.

Ami azonban nagyon hiányzik, az a mérce. Aki nem tudja megugorni a selejtezőszintet, az nem mehet igazi versenyre – a sportban. Itt szinte a nézők is a pályán vannak, nemhogy versenyeznek, de kiszorítják a profikat. Ne csodálkozzunk azon, hogy szép mesterségünknek annyi. Kis ország vagyunk, és sajnos pazarló is. Kiváló tervezőket nevelünk, azután nem gondoskodunk arról, hogy a képzetek munkához jussanak. Azt hittük, hogy szakmai vé-

delem hiányában is győzhet a jobb, a tehetségesebb, s most látjuk, a pálya teljesen átalakult: a pillanatnyi pozíciók, az elvtelen olcsóság, a gagyi a fontos, és a média sztárjai kiáltják magukat egy-egy műfaj új vezéréivé.

A kérdéseim inkább megálapítások, amelyekre reagálsz. De most egy kérdés: mivel foglalkozik a Prím-Art? Rendszeres megbízásokra vagy széles körben, alkalmanként előforduló felkérésekre dolgozol? Mint tapasztalt tervezőgrafikus mit tanácsolsz a most

pályakezdőknek, hogyan érvényesíthetik elképzeléseiket, egyáltalán, melyik úton induljanak el?

A Prím-Art Grafikai Stúdió 15 év után átalakul, és fiam próbálja meg új profilját kialakítani.

Én már szívesen kihátrálnék a cégesdiből, mert nem érzem a versenyképesség reális lehetőségét. A kis cégek, mint a miénk, halálra vannak ítélve: már nem a szakmai, hanem kizárólag a gazdasági kritériumok a döntők. A multikkal pedig nem tudunk konkurálni. EU-s pályázatokon kéne nyerni, újabb kölcsönöket felvenni, előről beindítani az egészet. Ha igaz, jövőre leszek hatvan, és elég nehezen viselem ezt a nagy túlekedést...

Mit üzenhetek a fiataloknak? Sebtiben tíz jó tanács:

- ◆ Ne engedjék, hogy a megrendelő határozzon a munka színvonalát érintő kérdésben!
- ◆ Ne legyenek elvtelenül megalkuvók és pénzért mindent vállalók!
- ◆ Ne mondjanak le minderről, ami a tervezőt valóban fontos tényezővé teszi!
- ◆ Ne vegyék el egymás megrendelőit, sőt segítsék egymást a megbízások elnyerésében!
- ◆ Ne tegyenek tönkre életre szóló barátságokat szakmai feltételek, különbözőségek miatt!
- ◆ Ne áldozzák fel jövőjüket politikai célok elvtelen kiszolgálói-ként!
- ◆ A szerzői jogokat tartsák, és tartassák tiszteletben, sőt ezt kérjék számon mindig és mindenhol!
- ◆ Vállalkozzanak ügyesebben, mint ahogyan mi gondoltuk ezt. Ők már beleszülettek ebbe a korba!
- ◆ Viselkedjenek etikusan, ne plagizáljanak, tiszteljék meste-

reiket és ismerjék meg egymás munkáit!

◆ Legyenek méltók a magyar tervezőgrafika európai hírvé, nagyszerű hagyományaihoz!

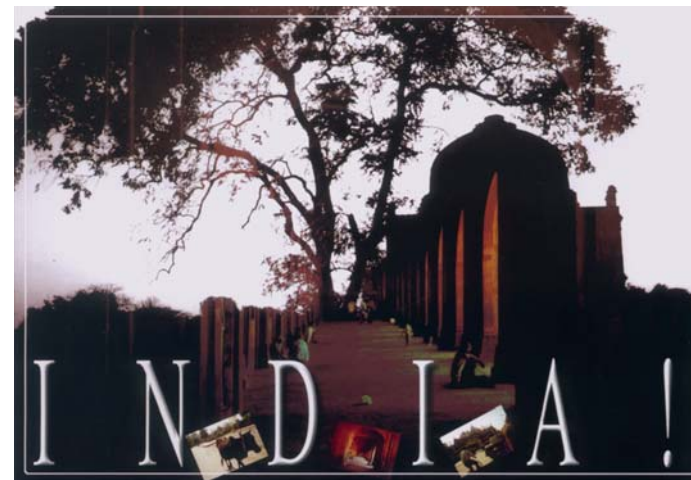
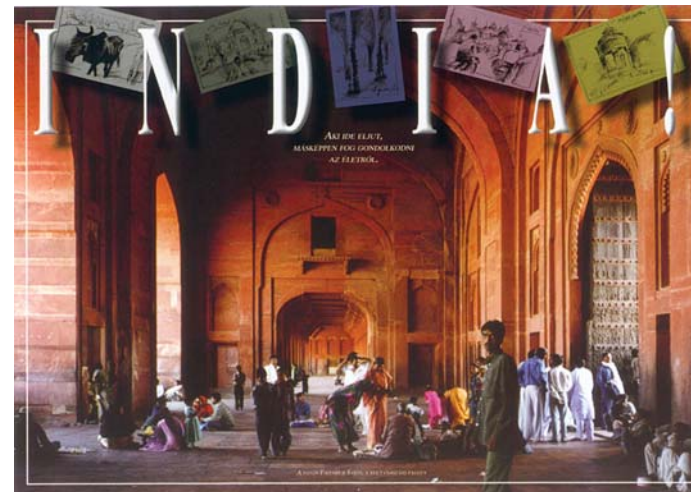
Most jöttél vissza Szentendréről, ahol jobbra időd nagyobb részét töltöd. Én azonban igazi urbánusnak ismeretek meg, aki agglagényként a Semmelweis utcában lakott, s alig távolodtál el ettől. Milyennek látod a várost? Hogy élsz?

Valóban igazi pesti vagyok, sőt belvárosi, aki nagyon is kötődik az V. kerülethez. Meg is hívtak a Belvárosi Művészek Társaságába, ahol 2002-ben volt első „Privát plakátok” kiállításom. A Semmelweis utca máig kedvencem, gyönyörű fái mellett kávéházak, mozi, zeneiskola, három élelmiszerbolt, képeretező, a házi orvosom, egy bank, sőt a Magyarok Háza is itt található.

Innen vándoroltam úgy száz méterrel arrébb, a Városház utcába, ami azért más műfaj, de nem rossz. Mindig ilyen környékre vágytam. Most hogy nemrég megnyílt a Gerlóczy Kávéház a Kammermayer-szobor mögött a sarkon, tudod, ahol a Design Center volt: mármár európai polgárnak érzem magam. A város annyira az enyém, hogy eszem ágában sem volt innen soha más országba távozni. Ahogy mondták, kalandvágyból itthon maradtam – és ez nem változik.

Az utcakép persze lehetne szebb. Nincsenek padok, WC-k, a parkok túlnyomó része lepusztult, a parkolás tragikus, és a kutyák is dolgoznak rendszeren... Mégis jó itt.

Csak egy helyen jobb, Szentendrén. 85-ben vettem ott egy kis telket, kis hétvégi házzal. Azóta járunk oda, lassan télen

is, mert hogy akkor is gyönyörű, és bedurrantunk a kályhába. Van ott egy kis műteremszobor, ahonnan Pestig ellátni. Így hát: hol Pestre utazunk, hol Szentendrére.

Bizonyára vannak még dédelgetett terveid...

Olyan egyedi kiskönyvek létrehozása foglalkoztat, melyek saját írásokkal és persze rajzokkal egy-egy kedvenc témát jernák körül: sor kerülhetne szerlemre Velencére, a szépséges Dunakanyarra és indiai emlékeim feldolgozására is, ami teljesen felforgatta addi-

gi értékrendemet és világlátásomat. Szeretném még megcsinálni a „Lipótvárosi sétáim”-at, és több más, régi kedvenc témát.

Folytatom a Privát plakátok programot, ami évenként 10-15 új nyomatot jelent, s majd ha érdemes, külön kiadványban is megjelentetem.

Szerintem szükség lenne hívós fővárosi rendezvényekre is. Talán még nem késő, és a plakát feltámasztható!

A képeket Gyárfás Gábor gyűjtéményes kötetéből válogattuk.

